

Пуковник **РАХМИЈА КАДЕНИЋ**

О ПОКРЕТЉИВОСТИ У САВРЕМЕНИМ УСЛОВИМА

Данашњи материјални, политички и други услови битније се разликују од оних уочи и за време Другог светског рата. Из тога произилази да будући рат не би могао да буде просто понављање претходног, јер би се одвијао у промењеним условима. Он би морао одражавати нове квалитативне промене, па би његов замах и облици, његова ратна вештина и њени саставни делови, као и остале манифестације морале бити прилагођене новим условима. При томе се не може концентрисати само на војна питања, а занемарити цео комплекс нових појава од којих је рат постао неодвојив на садашњем степену кретања друштва. Због тога је тешко у савременој ратној проблематици ма које питање анализирати, а још теже правилно оценити, ако се не види општа целина.

Погледамо ли друштвено-политичке односе видећемо да се они разликују од оних уочи и за време Другог светског рата. Данас је цео свет у активном класном превирању и у целини претставља период прелаза од старог ка новом друштвеном систему. Проблеми тог кретања јављају се свуда, а његов процес указује на корените промене односа снага, при чему се нови друштвени систем као снага развио, идејно и историски победио. У вези с тим се испољавају и друге промене. Данас ступају на светску позорницу земље Азије и Африке па и Латинске Америке које су до Другог светског рата мањевише биле пасивни посматрачи светских збивања. Међутим, данас су они активни чиниоци и претстављају крупне снаге. Док се Први светски рат водио за поделу колонија које су претстављале 75% целокупне површине света, дотле већ Други светски рат није претстављао борбу за колоније, него борбу за претварање и развијених европских земаља у потлачене. Данас је у том погледу ситуација сасвим друкчија јер се у колонијалном положају налази свега 6% светске површине и светског становништва. Те нове милионске масе појављују се као историски нов и све крупнији фактор. У свему томе друкчије је и постројавање политичких и војних коалиција, а друкчији и број стварно великих сила што са своје стране оштро истиче политички аспект ратне проблематике.

Друга карактеристика тих промена је и економика. Огроман скок одиграо се у развиту производних снага који је за последњих 20 година довео у свету до пораста индустријске производње за 130%,

челика за 111%, нафте за 200% итд. Покретачка снага економике је досад невиђени развитак науке и модерне технике, посебно аутоматизације. По својој садржини та покретачка снага претставља посебну силу која својим последицама револуционира економику, а у вези с тим и друштвено-политички живот. Економски фактор данашњег развитака јесте онај фактор који је поред открића атомске енергије највише заталасао свет и који је постао неодвојив предмет интереса и истраживања у области ратне проблематике. То су неке опште напомене које говоре о новим појавама које се разликују од оних из Другог светског рата што није без везе са суштином гледања на будући рат. Најзад, евентуалан будући рат их не може мимоићи јер је познато да ратови мењају свој лик у збиру материјалних, класних, политичких и других најразноврснијих преображаја кретања друштва.

Откриће атомске енергије и најновији развитак науке и модерне технике стављају недогледне последице на друштвени, привредни, па следствено томе и на развитак војне проблематике. Познато је да се свет налази пред проблемом употребе атомске енергије које килограм обогаћеног урана садржи исто толико колико и 300 тешко натоварених вагона каменог угља. Засада су развитак и намена оријентисани у правцу разарања, у сврхе рата. Оба ова чиниоца са таквом оријентацијом унела су огромне промене у наоружање, а под утицајем тога извршене су промене у организацији армија, а затим у ратној вештини и њеним саставним деловима и уопште у начину вођења рата. Не улазећи у појединачна достигнућа модерне ратне технике, неопходно је ипак макар и грубо уопштити те резултате на чиниоцу ватре који је са чиниоцем покрета у узајамној повезаности. Упоређујући ватрену моћ између Првог и Другог светског рата могло би се констатовати да је она порасла у том периоду за 20 пута. Међутим, појавом атомског оружја у виду атомске бомбе наступио је скок који је ватрену моћ повећао за 1000 пута, изузимајући термонуклеарну чија је ватрена моћ неупоредиво већа.

Савремена ратна техника је између осталог материјализирала две ствари. Прво, она је појавом атомског оружја повећала до огромних могућности концентрацију ватре и рушилачког дејства, а захваљујући носачима тог оружја (авионима, пројектилима и др.) створила услове да се истовремено наносе удари по објектима стратегиског и тактичког значаја. Друго, она је ту концентрацију ватре повезала покретом користећи механизоване, ваздушне и ваздушно-десантне снаге у циљу брзе експлоатације атомских удара. Све је то унело корените промене у начин ратовања, посебно у постројавање борбених поредака, што је под утицајем појаве атомског оружја имало за последицу растурање јединица у ширину и дубину у односу који неки писци процењују 4 : 1 па и више у дубину имајући у виду норме из Другог светског рата. Техничка достигнућа попримила су такав темпо развитака и намена да су скратила растојања и да су тиме критеријум простора и времена који је постојао у Другом светском рату коренито изменила захтевајући друга мерила и односе човека према томе.

Већ Други светски рат је масовном употребом мотора одиграо улогу квасца на даљем преображају рата у правцу покретљивости. Данас са таквим чиниоцем ватре као што је атомско оружје и уз пуну интеграцију мотора повећава се замах и темпо, а тиме наступају и велике могућности шире примене начела покретљивости у вођењу рата. Предуслов за то је огроман пораст савремене ратне технике која је по својој намени више офанзивног карактера и која је тиме покретљивости дала нова својства. Оштрина тог проблема је двострука. С једне стране је покретљивост која захтева атомско оружје у циљу брзе концентрације и децентрације, а с друге географски положај са постројавањем војних блокова и њиховим интересима. Због тога се данас говори и о тзв. глобалној покретљивости у виду стварања великог броја различитих база са оружаним снагама и широког система савеза, јер се рејоном циља сматра цео свет па стога и средства морају бити прилагођена да задовоље потребе једног или другог блока у погледу маневра и удаљености.

Очито је да се ради о проблему покретљивости у новим условима који почиње од једних, а иде ка другим све новијим питањима. У којем степену покретљивости ће се водити будући рат могућно је теоретски претпоставити али, имајући у виду сву сложеност нових услова, дефинитивних и непогрешивих одговора без стварности рата не може бити.

На покретљивост једне армије утиче низ чинилаца који је условљавају и од којих она посредно или непосредно зависи. Ти чиниоци се толико међусобно прожимају да би нас далеко водило њихово набрајање. Међутим, мањевише све њих, уосталом као и саму армију, условљавају материјални и људски фактори преко којих се реализује и начело покретљивости.

Материјални фактор је опредељен степеном развитка, величином и снагом материјалне базе одређене земље у миру и рату. Он укључује у себе економски потенцијал у виду индустрије, сировина, саобраћаја, енергетских извора, науке, технике итд. и прилагођава систем мирнодопске делатности оној која се предвиђа ратним плановима и програмима. Поред економског неопходно је узимати и друге потенцијале као што су географски, људски и сл. Уколико су ти потенцијали развијенији и већи утолико је армија дотичне земље засићенија техничким и другим средствима у виду разног наоружања и опреме. Та чињеница дошла је најјаче до изражаја у покретљивости армија водећих земаља блокова које располажу и атомским оружјем и, зависно од политике коју воде, изграђују своје оружане снаге тако да буду и покретљиве на бојишту, и способне за брза пребацивања и на хиљаде километара.

Међутим, покретљивост се не може стварати само и искључиво деловањем материјалних чинилаца. Рат и борба су специфичне делатности у којима се мора разликовати садржина појма покретљивости у таквим условима од уобичајеног појма кретања или транспорта. У решавању тог питања потребан је подједнако удео људског

фактора. Својим уделом у стварању ратне вештине и њених саставних делова, у обликовању организације и формације, у обучавању и командовању па преко своје објективне улоге као живе силе у примени поступака и воље на бојишту, он уз неодвојиво јединство са осталим чиниоцима реализује и питање покретљивости. Удео људског фактора у степену покретљивости појединих армија није подједнак и он се на том питању у савременим условима посебно усложњава као последица неравномерности развитка материјалних услова. Покретљивост сваке армије је резултат заједничког деловања материјалног и људског фактора, али су њихови односи у појединим армијама различито постављени зависно од горње напомене.

Покретљивост је условљена обостраним географским фактором који се испољава преко облика, величине и богатства сопствене територије и њеног положаја у односу на противника. Величина утиче на степен потирања фронта и позадине, а тиме ствара услове за растурање привреде и предузимање примене текуће производње за снабдевање армије. Истовремено, покретљивост условљавају величина, положај, облик земљишта, климатски услови итд. противничке територије. Тај фактор у неким околностима може имати крупан па и одлучујући значај. Историско искуство из почетног периода Другог светског рата, садржано у успесима и неуспесима немачке армије, даје довољно доказа о утицају овог фактора, разуме се повезано са осталим чиниоцима.

Поред тих чинилаца покретљивост, на одређен начин и уз остале факторе, условљавају облик и метод вођења рата. Познато је да су Немци у Другом светском рату помоћу организације и опреме, користећи на нов начин тенкове и авионе, остварили велику покретљивост. Агресивни циљ рата формирао је јасно начин ратовања, који је уз горњи факат и остале околности вршио одређен утицај на покретљивост армије. Тим начином вођења рата они су реализовали покретљивост и у периоду 1939—40 године за неколико недеља паралисали Пољску а затим и армије западних земаља. Истовремено постоји повратни утицај покретљивости на вођење рата, на облике маневра, на опсег, темпо и трајање операција. Тај утицај и еволуцију покретљивости могућно је донекле сагледати у последња два светска рата. Темпо наступања у Првом светском рату при пробоју тактичке дубине износио је 2—4 км а у оперативној дубини 6—10 км на дан. У Другом светском рату темпо се повећао у тактичкој дубини на 10—12 км а у оперативној на 20—25 км. Предвиђа се да ће у будућем рату темпо наступања при пробоју тактичке дубине износити 25—30 км а оперативне 40—50 км па и више на дан. Појавом атомског оружја и потпуном моторизацијом снага наступила је даља еволуција покретљивости армија. У томе смислу је и нов начин постројавања борбених поредака који, као правило, предвиђа извођење напада из покрета. Припремни периоди и оперативно-стратегиске паузе предвиђају се веома кратке, а извођење борбених дејстава такорећи перманентно. То би био утицај начина вођења рата на покретљивост армије и

обратно — повратни утицај покретљивости армије на начин вођења рата.

Најзад, мора се истаћи и стварност рата. Наиме, колико год покретљивост зависи од поменутих фактора и може да утиче на вођење рата, њена реализација није самосталан чин. У обостраном сукобу она је условљена начином вођења рата, средствима и борбеним поступцима другог противника. Степен условљености биће већи уколико сопствени начин вођења рата и начело покретљивости уз организацију и опрему нису били заснивани на реалној стварности поступака противника. Управо тај фактор под одређеним околностима и поред организације и опреме може да ограничи и спречи реализацију покретљивости и њен утицај на целовито вођење рата. Тим више уколико се у склопу субјективних и објективних услова не пронађу успешна решења против конкретног начина вођења рата противника. Историско искуство потврђује и једно и друго.

Узмимо последњи Немачко-француски рат. Поред осталог Французи су заснивали вођење рата на плановима који су полазили од дужине и дебљине бетонског зида, групишући и снаге по линеарном начелу. Напротив, Немци су у оквиру свог начина ратовања обезбедили јаке оклопне снаге, извршили правилно груписање и реализовали покретљивост своје армије доводећи за кратко време француску армију до пораза. При томе је обострани однос снага био приближно исти. Међутим, Немци су познавали француску доктрину па чак и конкретне операциске планове, на основу чега су извршили груписање својих снага на правцу главног удара 5 : 1 а усто до највећег степена искористили покретљивост своје армије. Укупан однос снага био је приближно исти, али Французи нису могли парализати покретљивост Немаца, јер им се ратна вештина и њени делови заснивала на погрешној концепцији о вођењу рата и употреби армије.

У другом случају, вођењу рата против НОВ и ПОЈ а касније Југословенске армије Немци нису пронашли те могућности и нису могли реализовати покретљивост чије би последице резултирале њиховом победом. Искоришћавање њихове организације и опреме било је условљено обликом Народноослободилачког рата и ту је лежао корен решења. Они су тенк и авион прилагодили за један начин вођења рата, али тим начином нису успели пронаћи решења пред новим методом којим су НОВ и ПОЈ водили Народноослободилачки рат. Напротив, тај облик са својим методама и борбеним поступцима стварао је нашим снагама позната преимућства и услове у којима је покретљивост Немаца била најпре све више ограничена а затим и парализана.

Према томе, покретљивост армије и у савременим условима има далеко шири садржај од онога које искључиво полази од средстава њиховог кретања и мењања места на бојишту или ратишту. Неоспорно да брзина чини веома важну страну покретљивости, посебно она која се постиже моторима и као борбеним и као транспортним средствима, али је ипак не исцрпљује. Тек из повезаности са људским фактором, са његовим најразличитијим поступцима од стварања ратне вештине

па до разрешавања унутрашњих закона борбе на бојишту могућно је решавати и питање покретљивости.

У склопу тих чинилаца решавају се и остала питања од којих зависи покретљивост армије као што су: командовање, снабдевање, формација, обука, оптерећење војника и низ других преко којих се реализује начело покретљивости. То је скуп повезаних питања која у оквиру целине имају своје посебне законе и захтевају појединачну анализу која се по својој ширини не може обухватити једним чланком.

Атомско оружје уз друге факторе ствара повољне услове за покретљивост армија. То оружје са његовим носачима у виду авиона, пројектила и атомске артиљерије омогућује стварање огромне концентрације ватре и изискује брз покрет. И обратно, оно поставља покретљивост као услов за заштиту од противничког атомског удара. Решење ових двеју супротности тражи се у максималној покретљивости армија чије би јединице биле носиоци брзог покрета у циљу експлоатације ватреног учинка и истовремено у циљу заштите. Тиме су техничка достигнућа и карактер будућег рата унели нове елементе на основу којих је питање покретљивости у атомско доба попримило сву оштрину и важност.

Са чиниоцем ватре основу те покретљивости претставља мотор са својим способностима уграђен у тенкове, авионе, хеликоптере, оклопне транспортере и друге машине, који се за време дејства међусобно повезују електричним средствима везе и командовања. Проблем повезивања ватре и покрета решен је тенком и оклопним транспортером као најповољнијим средствима. Њима се покретљивост постиже снагом и брзином мотора, а заштита живе силе оклопом. Овај механизам покретљивости заснива се на снази техничког фактора чији су носиоци у међусобној повезаности и омогућују да огромне ватрене могућности буду благовремено експлоатисане. Међутим, посматран са друге стране тај механизам је у зависности од функционисања више фактора који под одређеним околностима у ратној стварности могу претстављати за његов рад и посебне проблеме.

Савремена ратна техника проширила је огромне могућности једновременог удара по фронту и по економским и другим објектима у дубини независно од тога колико су удаљени од бојишта. — (Ратна техника дошла је у свом развоју до таквог степена када не мора у сваком случају продирати на противничко тле. Већ данас неки војни писци рачунају да ће у будућем рату 50% стратемских задатака бити извршавано диригованим пројектилима). — Границе фронта и позадине у ранијем смислу више не постоје, а тиме је и питање покрета уопште стављено пред нове проблеме. Поремећен је однос у зависности покрета на фронту од могућности кретања у дубини. У тој међузависности данас су сасвим други услови. Позадина у свеукупности постаје један од главних центара савлађивања и напада при чему су и мисао у том правцу и могућности ратне технике већи него икад раније. Дезорганизација позадине остављаће одређене реперкусије на снабдевање и попуњу чије би последице коренито утицале на степен покретљивости армија на фронту.

Са гледишта покретљивости огромних механизованих снага владање комуникацијама претстављаће један од одлучујућих фактора. Познато је да је тај фактор у Другом светском рату имао пресудног утицаја на вођење појединих етапа рата и извођење појединих операција. — (На Немачку је 1943 године бачено 58.000 тона бомби што је као последицу имало смањење саобраћаја за 30%, а у току 1944 године после бачених 333.600 тона бомби саобраћај је био смањен за 80%). — Милионске армије са механизацијом и на огромним просторствима захтеваће огромна средства у снабдевању и попуни а за то су неопходне и комуникације. Са комуникациским линијама у ваздуху могуће је доста постићи, али је сигурно да те линије не могу заменити сувоземни дотур. — (Дивизија у Првом светском рату трошила је 80 — 100 тона материјала дневно да би се то повећало у Другом светском рату на 300—400 тона. Дивизија у Корејском рату, према неким подацима, третила је дневно 500—600 тона материјала. Предвиђа се да ће дивизија у будућем рату трошити 700 па и више тона материјала дневно. Један корпус састава две оклопне и једна механизована дивизија захтева дневно око 5.000 тона материјала. За дотурање тога потребно је око 1.500 камиона или 300—400 хеликоптера). — Могућности савремене армије у погледу покретљивости су ванредно велике, али и условљене фактором комуникација. Напади из ваздуха, балистички пројектили и др. претстављају сталну и огромну претњу механизованим снагама на комуникацијама.

У вези с тим је и питање горива. Хиљаде тенкова, авиона и других машина захтева непрекидно уља и нафте. Без тога нема покретљивости моторизованих армија. Већ у Другом светском рату гориво је имало непосредног утицаја на поједине етапе рата и на поједине операције. Довољно је истаћи немачки оперативски план за 1942 годину од чије је основне идеје отступљено, између осталог, у циљу продора на Кавказ и обезбеђења нафте. Познато је исто тако да је опкољена 6 армија Паулуса после избијања Манштајна на реку Мишкову извештавала да с обзиром на расположиве количине горива пробај може отпочети тек онда када се оклопне јединице Манштајна приближе на 30 км од фронта 6 армије. Појава атомског оружја ствара тешке и посебне проблеме на плану нафте, јер се ту нуде најрентабилнији циљеви атомских удара. Интеграцијом мотора у све видове и родове превазиђене су све досадашње норме у погледу захтева за нафтом. — (Једна оклопна дивизија која броји приближно око 3.000 возила троши за један дан операције око 120—130 тона горива. Или један ваздушни пук са три пуковска авио полета захтева приближно око 180 тона горива). — Интересантно је напоменути да је 50% целокупне америчке тонаже већ у Другом светском рату отпадало на транспорт нафте. Тај проблем доминира над огромним механизованим снагама и он ће најнепосредније условљавати степен њихове покретљивости.

Најзад истакли бисмо само ради констатације и зависност ваздухопловства од аеродромске мреже. Савремено ваздухопловство изискује специјално уређене аеродроме, са дугим стазама и чврсте кон-

струкције. Такве аеродромске базе су непокретљиве сем маневра летачких јединица. Атомско оружје претставља највећу опасност за такве базе и за савремено ваздухопловство.

Не улазећи у остале факторе сем оних који су напоменути може се закључити да их овај, технички механизам на питању покретљивости не може мимоићи. Његови носиоци (атомско оружје, оклопне формације, ваздухопловство итд.) су најнепосредније условљени тим материјалним чиниоцима и то у највећем броју случајева на принципу текуће производње и редовне попуње. Због тога и постоје гледишта по којима је тешко рачунати на брзи развој стратемског наступања на копну без претходно решеног питања слабења ваздушних снага и уништавања атомских средстава противника. Корен питања покретљивости ових армија лежи у тим факторима чије ће решавање у стварности рата дириговати темпом операција. Међутим, не треба извлачити закључак да механизоване армије не поседују огромне могућности покретљивости, него такав да покретљивост тих армија у конкретним околностима вођења рата може бити ограничена па и паралисана великим бројем фактора којима је и условљена.

Неравномерност је једна од општих законитости по којој су разне земље на различитом ступњу развитка производних снага, а тиме и материјалних могућности. Осим тога оне заузимају различит географски положај са различитим особинама простора и бројем становника. Најзад оне данас имају и различито друштвено-економско уређење. Према томе, постоје корените разлике у свеукупности фактора рата што је условљено објективно друкчијим положајем појединих земаља. Зависно од тога ни у савременим условима једно начело о покретљивости не може имати универзалну садржину и постати општеважеће. Напротив, та објективна законитост претпоставља постојање битних разлика у методама вођења рата и у ратним вештинама па следствено томе разлика и на изграђивању покретљивости појединих армија.

Нека мања земља тешко може упоређивати укупност својих потенцијала са неком великом и технички развијеном земљом. Очито је да се због тога и у методама вођења рата не може ићи на копирање ратне вештине и њених саставних делова великих сила, јер су сасвим различити фактори рата. Решење тих проблема мора се тражити на другој страни. Познато је да у стварности рата не одлучују само објективни (материјални) него и субјективни (људски) фактори и сам карактер рата и начин ратовања. Тај закон ни достигнућа савремене ратне технике нису могла негирати. Она су га усложнила и друкчије поставила, али је човек остао у корену тог закона и његових односа. Решавање тога своди се на оне чиниоце који се испољавају преко субјективног фактора и његове свесне делатности да у том новом односу пронађе себе, открије правила и реалност своје активности. Полазећи од горњих констатација у условима неравномерности тај фактор добива повећан значај, разуме се, не одвојено него повезано са осталим. Свесном делатношћу у области ратне вештине субјективни

фактор обликује начин вођења рата и одабира такве борбене поступке преко којих проналази решења и доводи у склад постојеће разлике у властитим средствима и могућностима у поређењу са противничким. Конкретном разрадом тог питања неопходно је пронаћи такве борбене поступке у склопу субјективних и објективних околности вођења рата којима ће се властитим расположивим снагама и средствима ефикасно моћи, независно од форми, супротставити технички развијенијем противнику. Према томе, најважније питање је начин вођења рата јер се његовим решењем, упркос свих потешкоћа, долази и до решења питања покретљивости. На покретљивост армије се не може гледати као на неки самосталан и изолован чин и сводити је искључиво на располагање техничким средствима. Суштина питања је у сплету унутрашњих законитости борбе, операције и вођења рата у целини чије решавање у обостраном сукобу доводи до резултата који се на крају изражавају у покретљивости. Полазећи од тога она је целовит процес кретања борбе која обухвата не само средства него и све оне поступке субјективног фактора изражене методом и начином вођења борбе. У вези с тим су и задаци људског фактора веома сложени. Његова интелигенција да уочи и обликује, његова морална и физичка спремност и његова иницијатива и смелост у динамици борбе најнепосредније ће условљавати и саму покретљивост. Према томе, покретљивост је, уз материјалне факторе, непосредно везана за метод, начин и поступке борбених дејстава који се испољавају преко људског фактора.

Узмимо неку мању земљу која би пред агресијом бранила своју независност и водила праведан одбранбени рат који би директно снагом морално-политичког јединства и праведности активирао учешће целог народа и претворио га у општенародни рат. Претпоставимо да се такав облик вођења рата не задовољава употребом и дејствима својих оружаних снага само на фронту, него истовремено заснива таква дејства на целом ратишту па и у позадини противника. Самим тим целовито вођење рата полази од комбинација и различитости извођења борбених дејстава. На основу тога вођење рата се не обавезује искључиво крутим шемама непрекидних фронтова нити се ограничава њиховим облицима маневра. Напротив, формирање таквог односа према простору и облицима дејства ствара такве факторе преко којих је могуће решавати и питање покретљивости. Практично излази да се таквим методом вођења рата располаже на целом ратишту оружаним снагама, чији су облици дејства различити и баш због тога и у једном и у другом постоје извори покретљивости. Њихове формације су у могућности да се нађу истовремено, па и раније на одређеном простору и да осујете противника пре него што би он брзином својих покрета и поступака постигао жељени циљ. На тај начин се брзином надокнађује помањкање техничких средстава, јер се постиже тесна веза између простора и времена. Наиме, јединице би заузимале у простору такав борбени распоред који би им скраћивао правце и пружао повољне могућности покрета. Најзад, упркос свих тешкоћа постојали би такви услови у којима би увек један део снага располагао оперативном слободом у наметању своје воље противнику имајући могућ-

ност предузимања покрета по месту, објекту и времену где желе дејствовати. Обликујући такав начин вођења рата избегава се шема крутих фронтова која би технички супериорном противнику сасвим добро дошла. Напротив, постиже се пуна оперативна контрола простора и обезбеђује слобода акције што на одређен начин ограничава опасност од атомских удара.

У оквиру такве целине могло би се са гледишта покретљивости прићи кратком разматрању појединих делова и њихове међусобне повезаности. Најпре би се могло позабавити оним делом борбених дејстава која би се у целовитом вођењу рата изводила на фронту. При томе се обострано морају имати у виду раније констатације о носиоцима покретљивости. Зависно од тога и питање властите покретљивости морало би ићи ка таквом решавању да у дејствима на фронту постигне два најбитнија циља. Прво, да задовољи оне захтеве који се односе на покретљивост јединица које би на тактичким и оперативним правцима биле супротстављене оклопним и механизованим снагама противника и, друго, да се постигне покретљивост јединица у дубини, независно којој, да се у сваком моменту и на сваком месту може супротставити ваздушним десантима. То су најпримарнији фактори у чему би требало постићи поузданост властите покретљивости. У оба поступка, поред расположиве опреме и средстава, добивају велик значај и други чиниоци, а посебно правилно груписање снага. Свакако да би те јединице морале имати већу маневарску и ватрену способност да се брзо пребацују и маневришу и истовремено да су обучене таквим борбеним поступцима да се успешно могу супротстављати механизованим снагама противника. Повезано с тим је и питање постројавања борбеног поретка. Он би ограниченијим средствима у простору морао постизати такво рашчлањавање да обезбеди заштиту, али и да створи услове који би у односу на дужину релација скраћивали време и правце и обезбеђивали покретљивост у динамици борбе. Саставни део тога били би облици дејства при чијем се одабирању не би рукводило искључиво принципом крутог поседанања положаја, него пре свега принципом активности и стицања слободе у циљу покрета и удара по противнику. Међутим, у општем односу снага и средстава вероватно се не би могло задовољити само тим поступцима уколико се не би посебно позабавило питањем комуникација. Оне би претстављале нераздвојан и саставни део покретљивости, у темпу наступања противника, посебно у условима неповољног створа земљишта. (Путна мрежа је различито распоређена и различитог је квалитета. За Европу се сматра да је путна мрежа богато развијена па ипак и ту постоје подручја где на 100 км² долази 100 км путева, али постоје и подручја где на 100 км² долази 25—30 км путева.) Нарушавањем тога фактора ограничавала би се а у великом степену и губила реална вредност покретљивости његових механизованих снага. И обратно, тиме би се добивале веће могућности властите покретљивости. Према томе, владање комуникацијама имало би обострано изузетан значај. Због тога би дејства на фронту морала бити директно повезана и условљена успешним решавањем фактора комуникација у властиту корист по-

чевши од свих врста запречавања до највећег степена рушења. Ти поступци, повезани са поступцима оружаних снага које би дејствовале у позадини противника, међусобно би утицали на дезорганизацију комуникација. Супротстављање на фронту и пресецање комуникација одвајало би противника од моторног возила као средства покрета и борбеног маневра и терало га да напушта то средство и излази на бојиште, чиме би наступале и друге промене.

С тим у вези је и питање ваздушних десаната. То питање намеће оштре захтеве за покретљивошћу јединица у тактичкој дубини и у дубини територије уопште. Оно директно утиче на могућност извођења борбених дејстава на фронту. Неоспорно, да су могућности савременог ваздухопловства у том правцу далеко повећане и да је примена ваздушних десаната, посебно хеликоптерских могућна на било којој тачки ратишта. Имајући у виду ту чињеницу, неопходно је у дејствима на фронту довести у сагласност распоред снага и средстава по дубини са вероватним рејонима примене ваздушних десаната противника. Истина, није могућно све рејоне предвидети и прикрити одговарајућим снагама, али се у највећем броју случајева могу предвидети они за десанте оперативног значаја. Ради тога је на таквим тачкама по дубини неопходно у свим околностима имати снаге које би по своме саставу и јачини могле одмах да се супротставе десантима противника. При свему томе битна је брзина покрета и дејства, а за тај циљ су најподесније оклопне и моторизоване јединице. Но, у сваком случају, и све друге које би биле за то намењене или које би се налазиле на лицу места.

У целовитом вођењу рата подједнако би место заузимао и онај део оружаних снага који би дејствовао у позадини противника. Њихова величина и важност задатака које би оне преузеле и извршавале не би био другостепеног значаја. Напротив, то је недељиво јер би њихови циљеви били најтешње повезани са дејствима снага на фронту. Тиме је условљен и њихов захтев за покретљивошћу која би постизала могућност оперисања под специфичним условима у позадини противника са циљем да одговори потребама рата у целини и потребама дејстава на фронту. Њихови задаци би се извршавали друкчијим облицима дејства од оних на фронту, па би њихова организација и опрема морале бити прилагођене томе. То би биле јединице које би у целовитом вођењу рата имале највећи степен оперативне слободе у облицима дејства и наметања своје воље противнику офанзивним борбеним поступцима по његовим објектима у позадини. Такви објекти су многобројни и посебно осетљиви за технички развијену армију. Узмимо само оне као што су базе за снабдевање и комуникације. Због свега би тога и покретљивост тих јединица имала примаран значај, јер би њом у многоструким дејствима долазила најефикасније до изражаја и покретљивост њихове ватрене моћи. Тиме би покретљивост ових јединица била један од одлучујућих фактора интензивности одвијања борбених дејстава овог дела оружаних снага чији би резултати имали повратан утицај на остале делове и вођење рата у целини. Удари по таквим објектима у виду дезорганизације снабдевања и по-

пуне противника, пресецање комуникација итд. изазивали би одређене реперкусије у његовом наступању на фронту чије би последице водиле ограничавању и смањивању покретљивости његове армије.

Противникова превласт у ваздуху неповољно би утицала на властиту покретљивост. Она би била условљена величином дотичног ратишта, а истовремено и расположивим средствима ПВО. Но, исто тако, она се не би могла ни апсолутизирати јер би, у општем сукобу, била условљена захтевима постављеним пред ваздухопловство противника и на осталим ратиштима. Затим, у сваком случају и дејства би се одвијала на целом простору; она би била међусобно раздвојена и са великим бројем жаришта — што би за разлику од непрекидних фронтова — остављало последице на економију снага ваздухопловства и његову пуну ефикасност. И поред свега ноћни покрети и борбена дејства били би правило, не искључујући, разуме се и дневне. Они би били и могући у појединим периодима рата, код мање превласти у ваздуху, или пак на појединим деловима ратишта, на покривеном земљишту и сл. Међутим, дневне покрете и борбена дејства неопходно би било сводити на подношљиву меру до повољнијих околности ситуације у ваздуху.

Комбинована и међусобно повезана дејства у целовитом вођењу рата на фронту и позадини, дејства на целом ратишту, противник не би могао савладати и мимоићи без последица које би водиле отежавању и паралисању његове покретљивости. Удари у позадини имали би одређен утицај у његовим дејствима на фронту јер би захтевали развлачење снага што би директно утицало на темпо наступања. Тиме би наступио повратан утицај на стварање још повољнијих услова и већег степена могућности у стицању оперативне слободе у властитом кретању и дејству по противнику.

Начин вођења рата и борбе је најуже повезан са решавањем проблема покретљивости. Он се мора заснивати на таквим поступцима којима ће се, у оквиру целине, методама борбених дејстава ограничавати помањкање властитих материјалних средстава, али неовисно од форми постизати смањивање и паралисање покретљивости противничке армије и обезбеђивати покретљивост властите армије. Предуслов за то је такав начин вођења рата којим ће се, обухватајући цео простор, решавати највећим делом проблем оперативне слободе дејства својих оружаних снага, а затим уз метод извођења различитих борбених поступака и питање покретљивости. Зависно од решавања тог питања могло би се приступити осталим као што су: питања формације, командовања, обуке, снабдевања, оптерећење војника и другим која су посредно или непосредно везана за проблем покретљивости.